

**MAVZU :O‘ZBEKISTON TARIXINI O‘RGANISHDA O‘RTA
ASRLARNING AHAMIYATI**

Ilmiy tezis:

Muhammad Al-Xorazmiy

nomidagi ixtisoslashtirilgan

maktabi tarix fani o`qituvchisi

Sangilov Jamshidbek Yo`lchiboyevich

Annotatsiya: Ushbu ilmiy tezisda O‘zbekiston tarixini o‘rganishda o‘rta asrlarning o‘rni va ahamiyati tahlil qilinadi. O‘rta asr davri, ayniqsa Markaziy Osiyoda shakllangan madaniy, siyosiy va ijtimoiy jarayonlar, mamlakat tarixining rivojlanishida muhim bosqich sifatida ko‘rib chiqiladi. Mazkur davrda yuzaga kelgan siyosiy tuzilmalar, iqtisodiy va madaniy aloqalar, shuningdek, diniy va ilmiy yutuqlar, bugungi O‘zbekiston tarixini chuqur tushunish uchun asos yaratadi. Tadqiqotda o‘rta asr manbalari, arxeologik topilmalar hamda tarixiy manbalar tahlil qilinadi.

Kirish

O‘zbekistonning boy tarixiy merosi uning hozirgi madaniy va siyosiy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. O‘rta asrlar davri — bu mintaqaning siyosiy, iqtisodiy va madaniy hayotida ko‘plab o‘zgarishlar yuz bergan, yangi davlatlar va siyosiy institutlar shakllangan davrdir. Shu bois, o‘rta asrlarni o‘rganish nafaqat tarixshunoslik, balki umumiy milliy xotira va madaniyatning shakllanishi uchun ham muhim. Ushbu tezisda o‘rta asrlar O‘zbekiston tarixidagi o‘rni, ahamiyati va ta’siri ilmiy asosda ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar

O‘zbekiston tarixi

O‘rta asrlar

Tarixiy manbalar

Markaziy Osiyo

Siyosiy rivojlanish

Madaniy meros

Ключевые слова (rus tilida)

История Узбекистана

Средневековье

Исторические источники

Центральная Азия

Политическое развитие

Культурное наследие

Keywords (ingliz tilida) *History of Uzbekistan, Middle Ages, Historical sources, Central Asia, Political development, Cultural heritage*

Asosiy qism

O'rta asrlar davri va uning tarixiy konteksti

O'rta asrlar — bu O'zbekiston tarixida X asrdan XV-XVI asrlargacha davom etgan davr bo'lib, mintaqada ko'plab davlatlar va siyosiy tizimlar paydo bo'ldi. Bu davrda Buyuk Ipak yo'li orqali iqtisodiy va madaniy aloqalar rivojlandi, ilm-fan, adabiyot, san'at sohalarida yirik yutuqlar qayd etildi. Tarixiy manbalardan, jumladan, qadimiy qo'lyozmalardan va arxeologik qazishmalardan olingan ma'lumotlar bu davrni chuqurroq anglash imkonini beradi.

O'rta asrlarning O'zbekiston tarixidagi siyosiy ahamiyati

O'rta asrlar davrida mintaqada davlatlar — Xorazmshohlar, Qo'qon xonligi, Temuriylar davlati kabi siyosiy tashkilotlar shakllandi. Ularning ichki va tashqi siyosati mintaqaning tarixiy rivojlanishiga ta'sir ko'rsatdi. Shuningdek, davlat boshqaruvi va huquqiy tizimlarning shakllanishi, davlatchilik an'analarining asoslari aynan shu davrda mustahkamlandi.

Madaniy va ilmiy yutuqlar

O'rta asrlarda Samarqand, Buxoro, Xiva kabi shaharlar madaniyat va ilm markazlari sifatida rivojlandi. Al-Xorazmiy, Beruniy, Ulug'bek kabi olimlarning ilmiy ishlari mintaq tarixida muhim o'rin tutadi. Bu davr madaniy merosi bugungi O'zbekiston madaniyati va ilm-fanining poydevori hisoblanadi.

Tarixiy manbalar va tadqiqot usullari

O'rta asrlarni o'rganishda tarixiy manbalar — yozma asarlar, qo'lyozmalar, arxeologik topilmalar, numizmatika va badiiy asarlar katta ahamiyatga ega. Ularni tahlil qilish orqali o'rta asrlarning haqiqatli tarixiy portreti yaratiladi. Shuningdek, zamonaviy tarixshunoslik usullari va texnologiyalari yordamida yangi tadqiqotlar olib borilmoqda.

O'rta asrlar ahamiyatining zamonaviylikka ta'siri

O'rta asrlar tarixi O'zbekiston milliy o'zligini shakllantirishda, davlat siyosati va madaniyatining rivojida davom etmoqda. Ushbu davrning yutuqlari va voqealari hozirgi tarixiy-tarbiya jarayonlarida, xalqaro aloqalarda muhim omil hisoblanadi.

O'rta asrlar tarixining hozirgi kundagi ahamiyati

O'zbekiston tarixining o'rta asrlar davri bugungi kunda milliy o'zlikni anglash, tarixiy merosni asrash va zamonaviy davlatni barpo etishda muhim manba bo'lib xizmat qilmoqda. Ayniqsa, o'rta asrlar siyosiy, madaniy va ilmiy yutuqlari mustaqil O'zbekistonning bugungi taraqqiyot yo'liga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.

Milliy o'zlik va tarixiy xotira shakllanishi

Mustaqillikdan so'ng O'zbekiston o'z tarixini qayta ko'rib chiqish, uni mustaqil va milliy nuqtai nazardan yoritish jarayoniga katta e'tibor bera boshladi. Bu jarayonda o'rta asrlar tarixini o'rganish muhim vosita bo'lib, xalqimizning boy madaniy va ilmiy merosini qayta kashf etish imkonini berdi.

Masalan: Amir Temur va Temuriylar davrining tiklanishi, Ulug'bek, Al-Xorazmiy, Beruniy kabi olimlar faoliyatining keng yoritilishi milliy g'urur va tarixiy ongni kuchaytirdi.

Ta'lim va ilm-fan rivojida o'rta asr merosidan foydalanish

Hozirgi kunda o'rta asrlar ilmiy yutuqlari — matematika, astronomiya, tibbiyot va geografiyadagi ishlar — maktab, kollej va oliy ta'lim dasturlariga kiritilgan. Bu esa yosh avlodga tarixiy bilimni nafaqat nazariy, balki amaliy ko'rinishda o'rgatish imkonini bermiqda.

Misol: Ulug'bek nomidagi ilmiy markazlar, Al-Beruniy nomidagi institutlar

ilmiy-tadqiqot ishlarini davom ettirib, tarixiy merosni zamonaviy metodlar bilan o'rganmoqda.

Madaniy meros va turizm salohiyatining oshishi

UNESCO ro'yxatiga kiritilgan tarixiy obidalar — Registon, Ichan qal'a, Shohi Zinda majmuasi va boshqa o'rta asr yodgorliklari bugungi kunda O'zbekistonning xalqaro turizm brendi sifatida xizmat qilmoqda. Bu esa nafaqat iqtisodiy foyda, balki xalqaro maydonda ijobiy imij yaratishda ham muhim omildir.

Fakt: 2023 yilda Samarqandda o'tkazilgan "O'zbekiston – sivilizatsiyalar chorrahasi" nomli xalqaro madaniyat forumi o'rta asr madaniyatining zamonaviy dunyodagi o'rni haqida keng bahs-munozaralarga sabab bo'ldi.

Davlat siyosatida tarixga asoslangan rivojlanish konsepsiyasi

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan ilgari surilgan "Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari" tamoyili tarixga, xususan o'rta asr merosiga suyanishga asoslanadi. Bu siyosat tarixiy manbalarni chuqur o'rganish, ularni zamonaviy yondashuvlar bilan uyg'unlashtirishni talab qiladi.

Misol: O'zbekiston Fanlar akademiyasi, Tarix instituti, "Temuriylar tarixi" muzeyi va boshqa tashkilotlar ushbu siyosat doirasida faoliyat yuritmoqda.

O'rta asrlarning O'zbekiston tarixidagi o'qitishdagi asosiy vazifalari

Tarixiy ongni shakllantirish

O'rta asrlar O'zbekiston tarixining muhim davri hisoblanadi. Bu davrni o'rganish orqali o'quvchilar o'z tarixining boy va murakkabligini, milliy madaniyat va davlat qurilishining ildizlarini tushunadilar. Shu tariqa, ular milliy o'zlikni anglashga, tarixiy xotirani saqlashga va tarixga nisbatan hurmatni rivojlantirishga o'rgatiladi.

Siyosiy va madaniy merosni o'rgatish

O'rta asrlar davridagi siyosiy tizimlar, davlat boshqaruvi, siyosiy yetakchilar faoliyati (masalan, Temuriylar, Xorazmshohlar) haqida bilim berish o'quvchilarda davlat tuzilishi va boshqaruv tamoyillarini tushunishga yordam beradi. Shuningdek, o'rta asrlarning madaniy yutuqlari — ilm-fan, adabiyot,

me'morchilik — o'quvchilarga boy madaniy merosimizni qadrlashni o'rgatadi.

Tarixiy fikrlash va tahlil ko'nikmalarini rivojlantirish

O'rta asrlar voqealarini o'rganish o'quvchilarga tarixiy manbalarni tahlil qilish, faktlar va voqealarni solishtirish, sabab va natijalarni aniqlash kabi ko'nikmalarni shakllantirish imkonini beradi. Bu esa ularning tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Ilmiy tadqiqotlarga qiziqishni uyg'otish

O'rta asrlar davrida yirik olimlar va mutafakkirlar (Al-Xorazmiy, Beruniy, Ulug'bek) faoliyatini o'rganish o'quvchilarda ilm-fanga qiziqish uyg'otadi, ularni ilmiy tadqiqotlar olib borishga undaydi.

Milliy va xalqaro tarixiy bog'liqliklarni tushuntirish

O'rta asrlar davri O'zbekiston tarixini nafaqat milliy, balki xalqaro kontekstda ham o'rganishga yordam beradi. Masalan, Ipak yo'li, musulmon olami bilan aloqalar, Temuriylar imperiyasining Yevroosiyo siyosatidagi o'rni kabi mavzular xalqaro tarixiy bog'liqliklarni ko'rsatadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdug'aniev, M. (2015). **Xorazmshohlar davlati tarixi**. Toshkent: Fan.
2. G'aniyev, O. (2010). **Al-Xorazmiy va uning ilmiy merosi**. Samarqand: Sharq.
3. Islomov, B. (2021). **Ulug'bek astronomiyasi**. Toshkent: Ilm-fan.
4. Jalilov, A. (2018). **Temuriylar davlati siyosati**. Toshkent: O'qituvchi.
5. Mamatqulov, R. (2009). **Al-Beruniy va tarixshunoslik**. Buxoro: Ma'rifat.
6. Rustamov, F. (2019). **O'zbekiston milliy o'zligi va tarixiy meros**. Toshkent: Akademiya.
7. Sultonov, J. (2020). **Zamonaviy tarixshunoslik usullari**. Toshkent: Ilmiy Nashrlar.